

A kakas jegyében

Bokros László művészetéről

ZAY BALÁZS

Várgaléria, Veszprém, 2017. XI. 17. – 2018. I. 28.

BOKROS LÁSZLÓ:
Varsa, 1996,
olaj, vászon, farost

Szerette a kakast. Képeit sokszor egy kakas képével szignálta, ezt a Magyar Nemzeti Galéria jegyzékbe is vette. Bokros László 1928-ban született Monoron. Kolozsváron, majd Pécsen nőtt fel. Utóbbi fontos, itt találkozott Martyn Ferencsel, első mesterével. Mikor a Képzőművészeti Főiskolát kezdte, vészterhes idők jártak, aztán némi enyhülés jött, de mikor a Szolnoki Művésztelepre költözött, jött még egy kis 50-es évek. Bernáth Aurélnál szeretett volna tanulni, de nem fért be a népszerű mester osztályába, ugyanakkor jó kapcsolat volt köztük. Az előkészítőben Domanovszky Endre, aztán Hincz Gyula és Pór Bertalan volt a tanára, majd Szőnyi Istvánhoz járt.

Korai alkotásain sokféle hatás fedezhető fel. Az egyik csoport szorosan kapcsolódik választott otthonához, a Szolnoki Művésztelephez. Az *Etetés*, a *Vízholdó*, a *Bivalyos szekér*, az *Útkaparó*, a *Parasztudvar* leginkább Nagy Istvánra emlékeztet a markáns, erőteljes formákkal, a kompozíció terén felsejlik a konstruktívizmushoz való közeledés szándéka is. Ha a *Parasztudvar*t nézzük, egy Nagy István-féle realista ábrázolást látunk magunk előtt. A fényes és a sötét felületek játéka alapján még Koszta Józsefet is említhetnénk, de tőle erősen megkülönbözteti az erős kontúr, a definiálatlan átmenet helyetti tiszta elválasztás. Ám a másik irányban egészen konstruktív kompozíció lesz belőle a házak, a táji elemek formája szerint. S az előtérben lévő állatot szemlélve mesés hangulat, néhány expresszionista, Franz Marc, Paul Klee módjára. A *Szolnoki Tabán* című kép szintén paraszti realizmus és konstruktív kompozíció, kissé Barcsay Jenő modorában.

Első jelentősebb festményein egy másik világ tűnik fel, mely erős hatást tett rá: az impresszionisták. A *Kerthelyiség* című Bokros-vászon aligha jöhetett volna létre Auguste Renoir nélkül – kiváltképp a *Bál a Moulin de la Galatte-ben* és a *Csónakázók reggelije* hatása mutatkozik meg, de látjuk Édouard Manet hatását is

(A *Folies-Bergere bárja*, *Zene a Tuilériák kertjében*). Edgar Degas *Abszint* című képére emlékeztet Bokros *Namika* című vászna. Az utóbbi közelebb áll a már említett alföldi vonulathoz, de a *Kerthelyiség* még valamire rámutat: Bokros vonzalmára a fények és árnyékok játékához.

A korai alkotások egy további csoportján Szőnyi hatása látszik a rálátásban, a merész ívekben, a világos, nagy felületekben, az ezekhez kapcsolódó tükröződésekben: *Tokaji Tisza-híd*, *Háló*, *Halász*. A témákat a hely adta, de a választásban ott a belső vonzalom a fény-árnyék játékhoz és a vízhez, ott volt a Zagyva.

Indulása kapcsán végül még valakiről szót kell ejteni, aki alighanem jelentős szerepet játszott abban, hogy éppen az említett előzményekhez kapcsolódott. Boross Géza a nagybátyja volt, s művészetének számos aspektusa hatott megtermékenyítő módon

pályakezdő rokonára. Boross Rudnay Gyula tanítványa volt – újabb alföldi előzmény. Munkái (például az *Udvarban*, a *Halász*) abban is előképként hathattak rá, ahogy az alföldi hatás a modern törekvésekkel elegyedett.

Bokros igazi stílusát a vízparton találta meg. Ez már nem a Zagyva volt, hanem egy imaginárius vízpart, erős szurrealista beütéssel. Max Ernstre gondolhatunk, de Bokros nála természetesebb. Egyre inkább megmutatkozott munkáin első mestere, Martyn hatása, de ebben az irányban nem ment el egészen az út végéig, hanem ott lelte meg a számára ideális pozíciót, ahol a forma már rég elvesztette reális meghatározottságát, ugyanakkor még nem ment át teljesen elvontba, azonosíthatatlanul nonfiguratívba.

A már saját stílusú Bokros megtart bizonyos orientációs alapokat. A formák szabadok, de élőlényekre emlékeztetnek, fákra, bokrokra, madarakra elsősorban. Ami izgalmas, az az absztrakt és a figurális forma finom játéka. Kiemelkedő része az életműnek a *Vízparton*-sorozat. Olykor kicsit továbblép, elhagyja a horizontot, és a 60-, 70-es években – pozitív értelemben – divatos, szabad formai játékokkal él. A szurrealiztikus, vegetációs ábrázolások egyik kiemelkedő darabja a *Kertben*. Fényes nap, madár, fa, igazi modern kép. Ez az alkotás átvezet egy újabb csoporthoz.

BOKROS LÁSZLÓ: *Kertben*, 1985, tojástempera, vászon, farost, 74×94 cm

A rendszerváltás évében Bokros és családja elhagyta Szolnokot. Akkor ment oda, amikor még az 50-es évek jöttek, amelyek aztán furcsamód, a hosszú enyhülés után kissé visszaköszöntek, de ebből ők, köszönték szépen, nem kértek. Fia, Péter az ellenzéki Inconnu-művészcsoport tagja volt, amely után sokáig és elég sikertelenül nyomoztak a hatóságok, ám idővel mégis a nyomukra bukkantak, s a családot ekkor igen durva atrocitások érték. Így fogták magukat, s hátrahagyva a szolnoki otthonát, az ország másik részére, Szigligetre költöztek. Úgy tűnik, Bokros ragaszkodott ahhoz, hogy művészi miliőben éljen és alkotson, ahol hat a múlt, hat a környezet.

A sajátosan Bokros-féle elvont figurális példája a Csontváryhoz kapcsolódó, négy darabból álló *Napút*-sorozat. A legfőbb hatás Bokros érett képei tekintetében kétségtelenül fiatalkori mestere, Martyn. *Hajó*, *Tengerparti táj*, *Tengerparti emlék* című képei – sok más mellett – Martyn munkáit idézik, melyeket a 30-as években Párizsban alkotott. A hatalmas Martyn-anyagból mindenekelőtt a következők említhetők ebben az összefüggésben: *Vízparti táj madarakkal*, *Kompozíció madárral*, *Hajók és madarak*, *Vitorlások*, *Madarak*, *Tengerparti emlék*, *Halászháló*, *Kompozíció halakkal és madarakkal*, *Kompozíció madarakkal*. A megfelelés nem korlátozódik a stílusra, megjelenik a témaválasztásban is. A Szolnokon és aztán a Balatonon adódó témákat tehát megelőzte ifjúkori mestere számos alkotásának hatása, melynek talán a vízpart keresésében is lehetett némi szerepe.

Bokros némely esetben kevésbé harmonizáló színeket – kékes és barnás jellegűeket – párosít szabadon (*Napút 1.*), ami talán Kernstok (*Lovasok a vízparton*) és tanára, Pór (*Hegyibeszéd*) hatása is lehet, és rámutat valami igazán érdekesre, ami egyúttal Martyn és Bokros viszonylatában is fontos részletet emel ki. Kernstoknál és Pórnál a plasztikus alakok

részben éppen a különös színezés miatt szoborszerűek. Ugyanígy – a fejlődés egy későbbi stádiumát jelölve – Bokrosnál az absztrakt forma jelenik meg szoborszerűen. (Martynnál is találni előzményt ehhez, nevezetesen a 40-es évek szobrai közt: *Madarak emlékműve*, *Breton halászköve emlékműve*. A tematikus megfelelés e tekintetben is megvan.)

Egy kis méretű festményén (*Vízi kompozíció*) csak néhány formát látunk, melyek messze esnek a realistól, visszafogottabb színekkel és kontúr nélkül egészen mirói játékoságúak, azonban plasztikusan érzékeltetik a hullámzó vizet, a szelet és a partot. A *Kertben* erős fényhatása jelenik meg néhány balatoni tájképen is. Utóbb Bokros életművében némi lassú visszakanyarodás érzékelhető a konkrétabb, reálisabb felé, a *Nemesgulács* egyúttal a kezdeti impresszionista hatáshoz is kapcsolódik.

Szerette a kakast. Meg kellene hallani az ébresztő hangot. Itt egy felfedezésre váró festő, aki, sajnos, már nincs köztünk. Érdekes és értékes pályát járt be az alföldi kezdetektől egészen a rá jellemző sajátos szürrealisztikus, konstruktív-vizitikus, vegetációs modernségig.

Ad abszurdum nevezhetjük Bokros érett stílusát absztrakt naturalizmusnak, vagy fordítva, naturalisztikus absztraktnak. A formavilágot tekintve az absztrakt világban járunk, de az ábrázolás ihletője, az ábrázolás tárgya a természet. A képeken konstruktív formák tűnnek fel, de általuk a vegetáció, az élő természet jelenik meg.

A legfontosabb eltérés Bokros legjobb munkái és Martyn között az, hogy míg Martynnál síkszerűbb a kompozíció, Bokrosnál nagyobb szerepet játszik a tér, s az ábrázolt formáknak – akár Kernstok, akár Pór, akár Martyn szobrai hatottak rá – szoborszerű jellegük van. A Szolnoki Művésztelep történetébe olyképpen hozott új vonulatot, hogy közben törés nélkül kapcsolódott az előtörténethez. A realiztikus, a tájra, a konkrét látványra koncentrááló indulás után hamar – és logikus fejlődési utat bejárva – jutott el oda, ahol egy kevés mindig megmaradt a pettenkofeni, az alföldi magból, egyedi módon hidat verve múlt és jelen, konkrét és elvont között.